

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנג

והמצוה הקנ"ג היא שצונו ית' לקדש חדשים ולחשב חדשים ושנים. וזו היא מצות קדוש החדש. והוא אמרו יתעלה (בא יב) החדש הזה לכם ראש חדשים. ובא הפירוש (ר"ה כב א) עדות זו תהא מסורה לכם. כלומר שמצוה זו אינה מסורה לכל איש ואיש כמו שבת בראשית שכל איש ימנה ששה ימים וישבות בשביעי עד כשתיראה לכל איש ואיש הלבנה שיקבע היום ההוא ראש חדש או ימנה מניין תוריי ויקבע ראש חדש או יעיין איחור האביב וזולתו ממה שראוי להסתכל בו ויוסיף חדש, אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם זולת בית דין הגדול לבד. ובארץ ישראל לבד. ולכן בטלה הראייה אצלנו היום בהעדר בית דין הגדול כמו שבטלה הקרבת הקרבנות בהעדר המקדש. ובזה יטעו המינין הנקראים בכאן במזרח קראין. וזה הוא שורש גם כן שלא יודו בו גם כן זולתנו מכלל הרבנים והולכים עמהם באפלה חשכה. ודע שהחשבון הזה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי החדשים והמועדים אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד. אלא בעת הצורך ובהעדר החכמים מארץ ישראל אז אפשר לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעברו השנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ כמו שעשה רבי עקיבא כמו שהתבאר בתלמוד (ברכות סג א יבמו' קכב א). ובזה קושי גדול חזק. והידוע תמיד שבית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל והם יקבעו חדשים ויעברו שנים בפנים המקובלים אצלם ובקבוצם גם כן. ובכאן שורש גדול מאד משרשי האמונה לא ידעוהו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה. וזה שהיתנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש חדש זה היום יום טוב לא מפני חשבוננו נקבעוהו יום טוב בשום פנים אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חודש או יום טוב. ומפני אמרם שזה היום ראש חדש או יום טוב יהיה ראש חדש או יום טוב, בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראיה. כמו שבא בפירוש (ספר' אמור פ"ו) אלה מועדי יי אשר תקראו אותם אין לי מועדות זאת אלו, כלומר שיאמרו הם שהם מועדות אפילו שוגגין אפילו אנוסין אפילו מוטעין כמו שבאתנו הקבלה. ואנחנו אמנם נחשב היום כדי שנדע היום שקבעו הם ר"ל בני ארץ ישראל בו ר"ח כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין היום, לא בראיה. ועל קביעתם נסמוך. לא על חשבוננו. אבל חשבוננו הוא לגלוי מילתא. והבין זה מאד. ואני אוסיף לך באור. אילו איפשר דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל, ולא יהיה שם בית דין ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנשמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום בשום פנים. לפי שאין לנו רשות שנחשב בחוצה לארץ ונעבר שנים ונקבע חדשים אלא בתנאים הנזכרים כמו שבארנו. כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלים (ישעי' ב מיכה ד). וכשיתבונן מי שיש לו שכל שלם לשונות התלמוד בכונה הזאת יתבאר לו כל מה שאמרנוהו ביאור אין ספק בו.

משך חכמה שמות (יב:ב)

החודש הזה לכם וכו' - בספר המצוות לרבנו מ"ע קנ"ג האריך רבינו ורמב"ן שם השיג יעו"ש, והמגילת אסתר חשב כי דעת רבינו כדעת הרמב"ן וכן כתב בסוף דבריו שכן דעת רבינו בחיבורו הגדול, ובמח"כ העיד ללא אמת. ולענ"ד העיקר כשיטת רבינו וידו החזקה ובקיצור דשיטתו כך הוא הקביעות על פי חשבון כפי שאנו מונים עתה אף שלא נראה לשום אדם ביום שלשים מקודש החודש ועפ"י הראיה אם לא באו עדים מעובר וזה הלכה למשה מסיני שכ"ז שסנהדרין קיימין צריך דוקא להתקדש עפ"י ראייה שאם לא יבואו עדים ויעידו לפניהן אינו מקודש רק מעובר, אבל בזמן שאין סנהדרין אף אם יש ב"ד סמוך א"צ לקבוע עפ"י ראייה דוקא רק אם רוצים עפ"י חשבון ג"כ הרשות בידם היינו שלא ירצו לקבל עדים וכי"ב. והנ"מ כשיש ב"ד סמוך אבל כשאינן ב"ד סמוך ואין מי שיקבל העדות מתקדש דוקא עפ"י חשבון, ולכך קאמר והשתא דידעינן בקביעה דירחא (ביצה ד סע"ב) פירוש שגם בא"י אין ב"ד סמוך רק מחשבין עפ"י חשבון [ולא מפני שהיום בקיאות יותר] א"כ גם אנו מחשבין ודו"ק.

אולם מי צריך לקבוע הוא שלשה מן הסנהדרין וברשות הנשיא (ע' סנהדרין י' יא) שהוא ראש להם ואם אין סנהדרין קובע ב"ד סמוכין מן הסנהדרין איש מפי איש כפי שלשלת הסמיכה ואף אם הלכו בחו"ל ולא הניחו כמותן בארץ ג"כ מעברין. (ברכות סג סע"א) והשתא שאין ב"ד סמוך אף בארץ ישראל אנו מקדשין חדשים עפ"י חשבון, היינו שאנו יודעים שבני ארץ ישראל מקדשים יום זה לר"ח עפ"י חשבונם. והטעם שאם אין ב"ד סמוך תליא רק בבני ארץ ישראל הוא דשיטת רבינו בפהמ"ש (סנהדרין פ"א סמיכת) ובחבורו (ה' סנהדרין ד-יא) בהכרע כי אם רצו ישראל שבא"י לסמוך זקנים הרי הם מוסמכים א"כ בקידוש החודש סגי בחשבון בני א"י שחזינא שדין סמוכין יש לקיבוץ הכללי להסמיק זקנים כמו ב"ד סמוך א"כ חשבונם כדין חשבון ב"ד סמוך וזה נכון בס"ד.

ועיין וראה כי דיני סמיכה המה דומים להלכות קידוש החודש ובזה סרו תמו הקושיות והמבוכות אשר העיר הרמב"ן וחשב להרמב"ם לטועה חלילה וכמדומה לי שבזה יהרסו גם דברי רלב"ח בקונטרס הסמיכה ואכמ"ל והענין עמוק וחתום באוצרות רבינו ולפענ"ד כמוש"כ ודו"ק.

הלכות סנהדרין פרק טז הלכה ב

מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה סמוכין אבל לא בפני הדיוטות.

השגות הרמב"ן לספר המצוות (מצות עשה קנג)

אמר הכותב ידעתי כי שכלי איננו שלם ובריא בתלמוד ועם כל זה אינני חושד אותו להיות חולה או בלתי שלם בדבר הזה. שמן הידוע כי קדוש החדש ועבור שנה צריכין מומחין כלומר ב"ד שנסמכו בארץ הסמיכה הידועה בתלמוד איש מאיש עד משה רבינו. וכמו שאמרו בגמר בתרא (קכא א) מועדי י"י צריכין מומחין והפרת נדרים אינה צריכה מומחין והקשו והא ראשי המטות כתיב כלומר שהם השופטים המומחין על ישראל שנסמכו מפי משה רבינו ופירקו ביחיד מומחה. לומר שהפרת נדרים הוא בוודאי ביחיד מומחה אבל אינו צריך מומחה על כל פנים אלא די בו אף בשלשה הדיוטות ומועדי י"י צריכין שלשה כולם מומחין על כל פנים. ודבר גלוי הוא שהיום מכמה שנים בטלו סמוכין מא"י ואין דנים שם אפילו דיני קנסות כל שכן שיקדשו על פי הראייה או על פי החשבון.

והתימה מן הרב כי הוא אומר שהמצוה הזאת לא יעשה אותה לעולם אלא ב"ד הגדול ובא"י בלבד ולפיכך בטלה הראיה אצלינו היום להעדר הב"ד הגדול ואמר שבזה טעו המינין הנקראין במזרח קראין ושוזה הוא העיקר שחלקו עמהם הרבנים. והנה דבר ברור וידוע הוא שבית דין הגדול בטל מא"י ואפילו קודם החרבן ... ואם כן הדבר לא היו יכולין לקדש על פי הראייה מזמן הארבעים שנה קודם החרבן, וידוע הוא בכמה מקומות בגמ' (ר"ה כ א, כ א, סנה' יב א) שהיו עושין כן עד זמן קרוב לסתימת התלמוד. ובין בראייה בין בחשבון בזמן הרע הזה שאין בא"י סנהדרין ולא ב"ד סמוכין כלל ואין בח"ל ב"ד שנסמך בארץ לא יועיל חשבוננו שום תועלת בשום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י ב"ד ואין שם כלל ב"ד לקדש החדש ולעבר השנה וכן מחוצה לארץ נעדר לגמרי ב"ד שנסמך בארץ... אבל העניין שהוא שלם מכל דופי ומנופה מכל עפרורית בסוגית התלמוד בעניין הזה הוא מה שאומר שקדוש החדש ועבור השנה אינם צריכין ב"ד הגדול אלא שלשה והם מומחין ...

וזהו הדין הנהוג להם מן התורה בין קודם חרבן בין לאחר החרבן אלא בזמן שהיה להם בית דין הגדול היה הדבר מסור להם והם היו המקדשים את החדש והמעברים את השנים לא ב"ד אחר מפני שרשות כל ישראל נטולה מכל ב"ד אחר עמהם. והיה מטכססם שאין מעברין את השנה אא"כ ירצה הנשיא ... ומצוה מן התורה לעבר את השנה ביהודה לא בשאר א"י אבל אם היו החכמים הגדולים במקום אחר אפילו בחוצה לארץ ואין כמותם בארץ והם שנסמכו בארץ מעברין אותה שם כמו שאמרו באחרון שלברכות (סג א - ב) כשירד חנניה בן אחי ר' יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל שגרו אחריו שני תלמידי חכמים ואמרו לו מפני מה אתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ אמר להם שכך מצינו בעקיבא בן יוסף שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל אמרו לו הנה לעקיבא בן יוסף שלא הניח כמותו וירד אמר להם אף אני לא הנחתי כמותי וירדתי אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישיים וכך אמרו לנו אמרו לו משמנו אם חוזר בו מוטב ואם לאו יהא בנידוי. והמתלמד מן המעשה הזה כי בלא רשות ב"ד שלארץ ישראל היה מעבר שנים וקובע חדשים. אבל יראה לי שבזמן שבית המקדש קיים שהיו ב"ד הגדול במקומם ולהם הרשות נתונה מן הכתוב שנ' (ר"פ שופט) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר י"י לא היה רשות לשום אדם לעבר ולקדש אלא להם או ברשותם.

... אבל כיון שגלו ונטל כח המשפט מהם שהמקום גורם ואין להם כח אפילו כסנהדרי קטנה לדון דיני נפשות מאותה שעה תהיה הרשות ביד הגדול שבישראל לקדש ולעבר אפילו בח"ל. וזה דבר הגון. ואמרו עוד בירושל' בראשון שלסנהדרין (ה"ב) בח"ל אין מעברין אותה ואם עברה אינה מעוברת ביכולין לעבר אותה בארץ אבל כשאינם יכולין לעבר אותה בארץ מעברין אותה בח"ל יחזקאל עבר בח"ל ברוך בן נריה עבר בח"ל חנניה בן אחי ר' יהושע עבר בח"ל שלח ליה ר' וכו'. אבל אם אין בא"י ב"ד שלשלשה סמוכין ולא בחוצה לארץ שנסמכו בארץ כדין הסמיכה מן התורה עד יהושע מפי משה מפי הגבורה באמת שיתבטלו המועדות ולא יועיל חשבוננו בשום פנים כאשר הזכיר הרב. ואין הפרש וחלוק בדבר בין שנמחה משם אותות האומה לגמרי, שכבר היה זה כענין שאמרו במסכת יומא (נד א) ר' יהודה אומר חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו ושם אמרו רבי יוסי אומר שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בא"י, ובין בהיות שם אנשים רבים מעמנו, אחר שאין שם בית דין ראוי לקדש ולעבר, רצוני לומר ב"ד שלשלשה סמוכין כדין. והיום בעונותינו כבר בטל הבית דין הזה ונעדר מכל ישראל.

... וכן אפילו לדברינו שגם אנו מצריכין מן התורה בין בראיה בין בחשבון ב"ד שלשלשה והם מומחין והנה היום נעדר הבית דין הזה מכל ישראל. אבל מרפא הקושי הגדול הזה הוא שר' הלל הנשיא בנו שלרבי יהודה הנשיא שתקן חשבון העבור הוא קדש חדשים ועבר שנים הראויין להתעבר לפי מניינו עד שיבוא אליהו ז"ל ונחזור לקדושתו על פי הראייה בב"ד בבית הגדול והקדוש אמן במהרה בימינו יהיה. שהוא זכור לטוב ראה שיתבטלו המועדות מפני הפסד הסמיכה כמו שנתבטלו דיני קנסות וכל דבר שצריך מומחין ועמד ותקן החשבון וקדש ועבר בו חדשים ושנים עד שיבנה בית המקדש ולפיכך הוא שבטלה הראייה אצלנו לפי שאין לנו ב"ד הראויין לקבל העדות ולקדש על פיהם. והוא טעותם של המינין הקראין י"ש. לא כדברי הרב...

סנהדרין (יא):

תנו רבנן: אין מעברין את השנים אלא ביהודה, ואם עיברוה בגליל - מעוברת. העיד חנניה איש אונו: אם עיברוה בגליל אינה מעוברת. אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאי טעמא דחנניה איש אונו - אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה, כל דרישה שאתה דורש - לא יהיו אלא בשכנו של מקום.

ברכות (דף סג)

אמר רב ספרא, רבי אבהו הוה משתעי: כשירד חנינא בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. שגרו אחריו שני תלמידי חכמים רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל. כיון שראה אותם, אמר להם: למה באתם? אמרו ליה: ללמוד תורה באנו. הכריז [עליהם]: אנשים הללו גדולי הדור הם, ואבותיהם שמשו בבית המקדש, כאותה ששנינו: זכריה בן קבוטל אומר: הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. התחיל הוא מטמא והם מטהרים, הוא אוסר והם מתירים. הכריז עליהם: אנשים הללו של שוא הם, של תהו הם. אמרו לו: כבר בנית - ואי אתה יכול לסתור, כבר גדרת - ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם: מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים, אני אוסר ואתם מתירים? - אמרו לו: מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ. אמר להם: והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ? - אמרו לו: הנח רבי עקיבא, שלא הניח כמותו בארץ ישראל. אמר להם: אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל. - אמרו לו: גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים, והם שגרונו אצלך, וכן אמרו לנו: לכו ואמרו לו בשמנו: אם שומע - מוטב, ואם לאו - יהא בנדוי. ואמרו לאחינו שבגולה: אם שומעין - מוטב, ואם לאו - יעלו להר, אחיה יבנה מזבח, חנניה ינגן בכנור, ויכפרו כולם ויאמרו: אין להם חלק באלהי ישראל. מיד געו כל העם בבכיה ואמרו: חס ושלום! יש לנו חלק באלהי ישראל. וכל כך למה? - משום שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. בשלמא הוא מטהר והם מטמאין - לחומרא, אלא הוא מטמא והם מטהרין, היכי הוי? והא תניא: חכם שטמא - אין חברו רשאי לטהר, אסר - אין חברו רשאי להתיר! - קסברי: כי היכי דלא נגרו בתריה.

ירושלמי סנהדרין פרק א ה"ב

אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנניה איש אונו שאם אינה יכולה להתעבר ביהודה שמעברין אותה בגליל אין מעברין אותה בחוצה לארץ ואם עיברוה אינה מעוברת את חמי בגליל אין מעברין בחוצה לארץ מעברין בגליל אין מעברין ואם עיברוה מעוברת בחוצה לארץ אין מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת ביכולין לעבר בארץ ישראל אבל בשאינן יכולין לעבר בארץ ישראל שמעברין אותה בחוצה לארץ ירמיה עיבר בחוצה לארץ יחזקאל עיבר חוצה לארץ ברוך בן נריה עיבר בחוצה לארץ חנניה בן אחי רבי יהושע עיבר בחוצה לארץ שלח ליה רבי ג' איגרון גבי ר' יצחק ורבי נתן בחדא כתב לקדושת חנניה וחדא כתב גדיים שהינחת נעשו תישים ובחדא כתב אם אין את מקבל עליך צא לך למדבר האטד ותהי שוחט ונחונין זורק קרא קדמייתא ואוקרון תנייתא ואוקרון תליתא בעא מבסרתהון אמרין ליה לית את יכיל דכבר אוקרתנין קם רבי יצחק וקרא באוריתא אלה מועדי יי' חנניה בן אחי רבי יהושע אומר אלה הם מועדי יי' אמר לון גבן קם רבי נתן ואשלים כי מבבל תצא תורה ודבר יי' מנהר פקוד אמרין ליה כי מציון תצא תורה ודבר יי' מירושלם אמר לון גבן אזל קבל עליה קמי רבי יהוד' בן בתירה לנציבין א"ל אחריהם אחריהם א"ל לי נא ידע מה תמן מה מודע לי דאינון חכמין מחשב' דכוותי מכיון דלא ידעי מחשב' דכוותיה ישמעון ליה ומכיון דאינון חכמין מחשבה דכוותיה ישמע לון קם ורכב סוסיה הן דמטא מטא והן דלא מטא נהגין בקילקול כתי' ואל יתר זקני הגולה אמ' הקב"ה ביותר הם עלי זקני הגולה חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל יתר מסנהדרין גדולה שבחוצה לארץ כתיב החרש והמסגר אלף ואת מר הכן רבי ברכיה בשם רבי חלבו ורבנן רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר החרש אלף והמסגר אלף ורבנן אמרי כולהן אלף רבי

סה"מ (מ"ע קנג)

אלא בעת הצורך ובהעדר החכמים מארץ ישראל אז אפשר לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר השנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ כמו שעשה רבי עקיבא כמו שהתבאר בתלמוד (ברכות סג א יבמו' קכב א). הלכות קידוש החודש פרק א

הל' קידוש החודש פרק א' הלכה ה

אין מחשבין וקובעין חדשים ומעברין שנים אלא בארץ ישראל שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם, ואם היה אדם גדול בחכמה ונסמך בארץ ישראל ויצא לחוצה לארץ ולא הניח בארץ ישראל כמותו הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחוצה לארץ, ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו ואין צריך לומר גדול ממנו הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחוצה לארץ ואם עבר וקבע ועיבר לא עשה כלום.

הל' קידוש החודש פרק ד' הלכה יב

היה ראש בית דין הגדול והוא הנקרא נשיא בדרך רחוקה אין מעברין אותה אלא על תנאי אם ירצה הנשיא, בא ורצה הרי זו מעוברת לא רצה אינה מעוברת, ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו, ואם עיברוה בגליל מעוברת, ואין מעברין אלא ביום, ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת.